Monika Przygalińska

PRZEOBRAŻENIA STRUKTURY SPOŁECZNO-EKONOMICZNEJ LUDNOŚCI MIGRUJĄCEJ W POLSCE W LATACH 1975–2001

1. Wprowadzenie

Układy i struktury ludnościowe cechujące współcześnie Polskę są rezultatem historii i tradycji, a równocześnie zawierają w sobie kształty przyszłości[1]. Migracje, jako złożony proces przemieszczeń ludności, towarzyszą rozwojowi ludności od zarania dziejów[2]. Ruchy migracyjne ludności zawsze były i są obecnie odbiciem albo konsekwencją określonych stosunków lub zmian politycznych i społeczno-ekonomicznych[3].

Wspólnie z reprodukcją ludności kształtują one stan i strukturę ludności, a oprócz tego wpływają także na jej rozmieszczenie. Odbywają się zarówno w czasie, jak i w przestrzeni. Różnią się natomiast przyczynami, przebiegiem, czasem trwania, odległościami, skalą, selektywnością oraz organizacją i niewątpliwie wywierają niejednokrotnie bardzo duży wpływ na modele ludności. Oprócz tego migracje są integralnym i współzależnym elementem rozwoju społeczno-ekonomicznego. Ich znaczenie w procesie rozwoju polega na tym, iż pełnią one wiele funkcji, tj. demograficzną, ekonomiczną, społeczną itd., a tym samym umożliwiają zaspokojenie różnorodnych potrzeb. Migracje są więc wypadkową potrzeb wynikających z rozwoju kraju i poszczególnych jego regionów, a także z indywidualnych

---

[1] *Studia nad migracjami i przemianami systemu osadniczego w Polsce*, red. K. Dziewoński i P. Korcelli, PAN, Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania, Prace Geograficzne nr 140, Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk, Łódź 1981, s. 10.

[2] Więcej na temat definicji migracji zob. m.in.: *Demografia. Metody analizy i prognozowania*, red. M. Cieślak, PWN, Warszawa 1992, s. 48; R. Domański, *Geografia ekonomiczna*, PWN, Warszawa-Poznań 1982, s. 303; M. Latuch, *Demografia społeczno-ekonomiczna*, PWE, Warszawa 1985, s. 307–308.

[3] B. Wełpa, *Migracje i niektóre ich aspekty demograficzne*, „Studia Demograficzne" 1974, z. 38, s. 67.

potrzeb człowieka[4]. Istotny etap poznawczy we wszystkich naukach empirycznych skupia się na etapie analizy i objaśniania wyników badań, a więc na określaniu zależności przyczynowych, genetycznych i funkcjonalnych między nowymi zjawiskami oraz ich relacji do już rozpoznanych zależności i zidentyfikowanych na ich podstawie prawidłowości[5].

Migracje ludności w warunkach względnej stabilizacji politycznej wykazują związek z tempem i kierunkami rozwoju społeczno-gospodarczego na określonym terytorium i w danym czasie. Są jednym z warunków właściwego funkcjonowania społeczeństwa globalnego i społeczności lokalnych. Za ich pośrednictwem można kształtować pożądane rozmieszczenie siły roboczej oraz przyczyniać się do wyrównywania poziomu społeczno-ekonomicznego rozwoju regionów, jak również przezwyciężać gospodarcze i kulturalno-bytowe różnice istniejące między miastem i wsią. Natomiast w przypadku zbyt dużych rozmiarów i natężenia mogą one powodować negatywne następstwa, aż do niepożądanej depopulacji określonych rejonów kraju włącznie[6].

Ruch wędrówkowy jest widocznym przejawem dostosowywania przestrzennego rozmieszczenia ludności do stale zmieniających się warunków społeczno-ekonomicznych w skali poszczególnych okręgów przemysłowych, aglomeracji ludzkich. Migracje wywierają wpływ na dynamikę wzrostu liczebnego ludności, zmiany rozmieszczenia, proces koncentracji na określonych obszarach – w aglomeracjach, okręgach przemysłowych – zmiany w strukturze demograficznej i społeczno-zawodowej ludności. Wpływ ten był i nadal pozostaje dość silnie zróżnicowany zarówno w czasie, jak i w przestrzeni. Nie zawsze i nie we wszystkich regionach siła oraz kierunki oddziaływań były i są takie same.

Badanie wybranych składników struktury społeczno-ekonomicznej, jej zmienności w czasie oraz w układach regionalnych jest tematem niezmiernie skomplikowanym, gdyż brak jest danych statystycznych o odpowiedniej szczegółowości, geograficznej dezagregacji i chronologii. Niewątpliwie do dyspozycji są bogate i zróżnicowane materiały statystyczne, ale ich istotnym mankamentem jest brak ciągłości niektórych ujęć, nieporównywalność danych zamieszczonych w publikacjach GUS i w podległych im jednostkach regionalnych, uwzględnianie coraz to innych cech, stosowanie różnorodnych zasad grupowania danych itp. Wszystko to utrudnia analizę różnych aspektów migracji w dłuższych przedziałach czasowych, zwłaszcza gdy zachodzi potrzeba lub celowość uwzględniania określonych przekrojów przestrzennych lub regionalnych.

---

[4] Por. J. Witkowski, *Zachowania migracyjne ludności w nowych warunkach społeczno-ekonomicznych w Polsce*, „Studia Demograficzne" 1991, nr 2(104), s. 91.

[5] S. Wierzchosławski, *Wielodyscyplinarność i interdyscyplinarność badań zjawisk demograficznych*, „Studia Demograficzne" 1988, nr 4 (94), s. 5.

[6] Por. E.Z. Zdrojewski, *Wpływ migracji definitywnych na przyrost rzeczywisty i zmiany struktur ludności w Polsce w latach 1975–1996*, Politechnika Koszalińska, Koszalin 2000, s. 34.

Specyfika migracji i mnogość czynników na nie odziałujących sprawia, iż jest to proces, który najtrudniej poddaje się analizie. Migracje nie są w dostatecznym stopniu poznane, dlatego też celem niniejszego opracowania jest próba odpowiedzi na następujące pytania: 1) czy nastąpiły zmiany w strukturze ludności napływającej według cech społeczno-ekonomicznych, 2) czy rozpoznano tendencje zmian wśród napływających oraz 3) jakie aproksymanty najlepiej opisują ruch wędrówkowy ludności napływającej według cech społeczno-ekonomicznych.

J.Z. Holzer uznał, że podstawowe znaczenie w analizie demograficznej mają następujące składniki struktury społeczno-zawodowej: stosunek do pracy i źródła utrzymania oraz struktura populacji według poziomu wykształcenia[7]. Korzystając z dostępnych materiałów źródłowych, analizą objęto migracje napływu ludności w latach 1975–2001 według cech społeczno-ekonomicznych, do cech społecznych zaliczono poziom wykształcenia, do cech ekonomicznych – stosunek do pracy i podstawowe źródło utrzymania.

2. Poziom wykształcenia ludności napływającej w latach 1975–2001

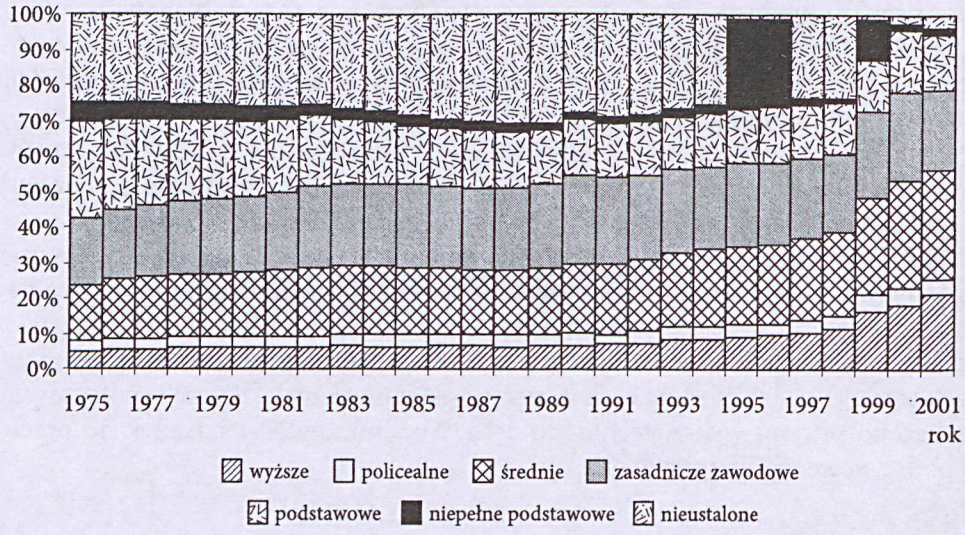
Wykształcenie jako podstawowy wykładnik kwalifikacji zawodowych ma zasadnicze znaczenie w analizie wpływu migracji na rynek pracy. W wielu badaniach wykazano, iż mobilność przestrzenna nasila się w miarę wzrostu poziomu wykształcenia ludności. Dlatego też w niniejszym opracowaniu próbowano ustalić, czy poziom wykształcenia ma istotny wpływ na zachowania migracyjne. Według niektórych autorów poziom wykształcenia traktuje się jako jeden ze składników przemian struktury społeczno-zawodowej ludności[8].

Strukturę ludności napływającej według poziomu wykształcenia w latach 1975–2001 prezentuje rys. 1. Zaobserwowano, że wśród ogólnej liczby ludności napływowej niemal dwukrotnie więcej osób posiadało wykształcenie wyższe w porównaniu z policealnym. Stosunkowo najwięcej napływających posiadało wykształcenie średnie, które charakteryzuje się tendencją sukcesywnie rosnącą w całym analizowanym okresie. Natomiast w latach 1975–1981 największy udział procentowy odnotowano u osób z wykształceniem podstawowym. W latach 1982–2001 odsetek ten charakteryzował się już znacznym spadkiem.

Wśród ludności migrującej duży odsetek reprezentują również osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym. W latach 1975–2001 ich odsetek wahał

[7] Por. J.Z. Holzer, *Demografia*, PWE, Warszawa 2003, s. 155–169.

[8] P. Korcelli, A. Gawryszewski, A. Potrykowska, *Przestrzenna struktura ludności Polski. Tendencje i perspektywy*, „Studia" KPZK, PAN, t. XCVIII, PWN, Warszawa 1992, s. 113.

Rys. 1. Struktura napływu według poziomu wykształcenia w latach 1975–2001

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: roczniki demograficzne za lata 1976–2002

się w granicach od 18% do 24,5% i wykazywał tendencję rosnącą do 1990 roku, a następnie malejącą. Najmniejszy procentowy udział w analizowanym okresie przypada na ludność z wykształceniem niepełnym podstawowym, co należy uznać za zjawisko korzystne dla stosunków ludnościowych w miastach. Pewne wątpliwości budzą wysokie udziały osób z niepełnym podstawowym wykształceniem w latach 1995–1996. Prawdopodobnie GUS wliczył do tej kategorii również migrantów o nieustalonym poziomie wykształcenia, czego jednak w podstawowym źródle nie wyjaśniono.

Przytoczone powyżej dane potwierdzają dość powszechnie stawianą tezę, iż w przepływach ludności między miastem i wsią miejskie jednostki osadnicze nie tylko uzyskują ogólne salda dodatnie, a także ludność o relatywnie wyższym poziomie wykształcenia. Wobec tego również w odniesieniu do tej cechy ma zastosowanie selektywność migracji.

Ze względu na cele poznawcze warto wspomnieć o jeszcze jednym wskaźniku, jakim jest zbiorowość osób z wykształceniem ponadpodstawowym. Analizę wskaźnika przeprowadzono w odstępach dziesięcioletnich, począwszy od 1975 roku oraz w 2000 roku. Zaobserwowano, iż w 1975 roku z ogólnej liczby ludności migrującej na zbiorowość osób z wykształceniem ponadpodstawowym przypadało 42,5%. Z ogólnej liczby migrantów aż 47,5% przypadło na ludności napływającą do miast z wykształceniem powyżej poziomu podstawowego. Znacznie mniejszy udział zaobserwowano u ludności napływającej na wieś. Udział ten w porównaniu z ludnością napływającą do miast był niższy o 14,3%.

Po upływie dziesięciu lat wiele się zmieniło. W 1985 roku procentowe udziały osób z wykształceniem ponadpodstawowym istotnie wzrosły, nie tylko w napływie do miast, lecz i na wieś. W napływie ogółem populacja migrantów z tym poziomem wykształcenia stanowiła 51,8%, przy czym w napływie do miast wskaźnik ten był jeszcze wyższy i wynosił 54,1%, a w napływie na wieś był o 5,7% niższy.

W subpopulacji napływającej z wykształceniem ponadpodstawowym zaobserwowano znaczną przewagę w 1995 roku, zarówno w napływie do miast, jak i na wieś. Wśród ogółu migrantów ta kategoria osób stanowiła 57,9%. W miastach wskaźnik ten kształtował się na wyższym poziomie i wynosił 60,8%, a na obszarach wiejskich kształtował się na poziomie 54%. Jeszcze większy wzrost migrantów z wykształceniem ponadpodstawowym w napływie ogółem do miast i na wieś zaobserwowano w 2000 roku, w porównaniu z latami 1985 i 1995. Dla ogółu migrantów udział wynosił 78%. Wskaźnik dla miast kształtował się na znacznie wyższym poziomie w porównaniu z 1995 rokiem i był wyższy o 19,7%. Wzrósł on również na obszarach wiejskich w porównaniu z 1995 rokiem i znalazł się na poziomie 74,7%.

Z powyższej analizy wynika rosnący udział ludności coraz lepiej wykształconej w procesach migracyjnych w analizowanym okresie. W latach dziewięćdziesiątych natężenie ruchu wędrówkowego wydatnie zmalało, dlatego też liczebność w odniesieniu do migrantów reprezentujących wszystkie poziomy wykształcenia znacznie zmalała.

Analizowano również strukturę wykształcenia ludności napływowej ze wsi do miast i z miast na wieś. Ze względu na obszerność ujęć i dużą liczbę tablic podano tu jedynie istotne wnioski.

Struktury wykształcenia napływających według podstawowych kierunków są mało zróżnicowane. Ludność napływająca w jedną i w drugą stronę charakteryzuje się strukturą wykształcenia wyraźnie lepszą niż ludność wiejska, a nieco gorszą niż miejska. Jednakże struktura wykształcenia migrantów udających się z miast na wieś jest bardziej spolaryzowana niż migrantów przepływających w przeciwnym kierunku. Wśród napływających z miast na wieś wykształcenie średnie w roku 1985 posiadało 19,9%, a niepełne podstawowe 3,3%. Wśród napływających ze wsi do miast analogiczne odsetki wynoszą 18,5 i 3,1%. Można przypuszczać, że w składzie migrantów z miast na wieś znajduje się pewna liczba wysoko kwalifikowanych specjalistów, lekarzy, nauczycieli, agronomów itp., a jednocześnie część strumienia stanowią migracje powrotne osób, którym nie udało się zaaklimatyzować w środowisku miejskim[9].

[9] Por. A. Rosner, *Mobilność przestrzenna a kształtowanie się struktur społeczno-demograficznych*, „Wieś i Rolnictwo" nr 3 (48), 1985, s. 39.

3. Źródła utrzymania ludności napływającej w latach 1979–2000

Przeobrażenia społeczno-gospodarcze, jakie dokonały się w analizowanym okresie, zmiany w strukturze demograficznej, rozwój urbanizacji itp., a także wędrówki ze wsi do miast wpłynęły na zmianę struktury źródeł utrzymania zarówno mieszkańców miast, jak i wsi.

Ocena społeczno-zawodowej struktury ludności ogółem jest przeprowadzana na podstawie kryterium „źródło utrzymania". Wyróżniamy trzy rodzaje takich źródeł, a mianowicie: rolnicze, pozarolnicze oraz niezarobkowe. W tabeli 1 przedstawione są rozmiary i struktura ludności migrującej wewnątrz kraju według źródeł utrzymania w latach 1979–2000.

Tab. 1. Struktura ludności napływającej według źródła utrzymania w latach 1979–2000

Lata	Ogółem	Utrzymujący się ze źródeł pozarolniczych		Utrzymujący się z rolnictwa		Utrzymujący się z niezarobkowych źródeł
		pracujący	utrzymywani	pracujący	utrzymywani	
			Napływ ogółem			
1979	100	41,69	36,71	9,17	5,10	7,34
1980	100	41,46	36,86	9,09	5,07	7,52
1981	100	42,13	37,42	8,53	4,38	7,55
1982	100	44,59	35,70	8,07	3,78	7,86
1983	100	44,22	35,02	8,03	3,90	8,83
1984	100	44,14	34,92	8,14	3,73	9,07
1985	100	43,36	35,30	8,11	4,00	9,23
1986	100	42,75	36,17	7,81	3,95	9,32
1987	100	42,05	36,69	7,65	4,02	9,58
1988	100	41,57	37,39	7,41	4,15	9,48
1989	100	41,90	37,84	6,93	3,81	9,52
1990	100	42,65	40,30	4,77	4,35	7,92
1991	100	41,32	43,53	1,65	1,59	11,92
1992	100	36,92	43,42	3,00	2,41	14,26
1993	100	35,47	43,13	2,81	2,47	16,13
1994	100	34,01	44,16	2,96	2,53	16,33
1995	100	33,92	44,31	2,95	2,26	16,57
1996	100	34,11	44,66	2,71	2,02	16,51
1997	100	35,52	44,08	2,64	1,97	15,78
1998	100	37,06	43,79	2,89	1,90	14,35
1999	100	35,17	42,08	2,12	0,92	19,70

cd. tab. 1

Lata	Ogółem	Utrzymujący się ze źródeł pozarolniczych		Utrzymujący się z rolnictwa		Utrzymujący się z niezarobkowych źródeł
		pracujący	utrzymywani	pracujący	utrzymywani	
2000	100	37,02	44,45	1,66	0,90	15,98
Napływ do miast z miast						
1979	100	48,23	39,22	1,85	0,80	9,90
1980	100	47,69	40,15	1,84	0,82	9,49
1981	100	47,25	41,37	1,66	0,75	8,96
1982	100	49,10	38,91	1,64	0,68	9,67
1983	100	48,66	37,94	1,59	0,70	11,11
1984	100	48,88	37,76	1,58	0,64	11,14
1985	100	48,22	37,96	1,59	0,68	11,56
1986	100	47,53	39,14	1,55	0,65	11,14
1987	100	46,94	39,55	1,47	0,62	11,42
1988	100	46,35	40,28	1,41	0,60	11,37
1989	100	46,43	40,37	1,36	0,61	11,22
1990	100	45,32	43,95	0,76	0,59	9,39
1991	100	42,02	45,41	0,24	0,19	12,15
1992	100	39,88	45,18	0,36	0,23	14,35
1993	100	38,82	44,95	0,26	0,17	15,81
1994	100	37,84	45,81	0,32	0,21	15,82
1995	100	38,00	45,13	0,29	0,17	16,41
1996	100	38,13	45,36	0,30	0,15	16,06
1997	100	39,60	44,20	0,27	0,13	15,79
1998	100	41,48	43,47	0,42	0,14	14,48
1999	100	40,01	42,30	0,42	0,06	17,21
2000	100	41,41	43,63	0,20	0,06	14,70
Napływ do miast ze wsi						
1979	100	46,02	38,67	4,78	2,80	7,72
1980	100	45,51	39,00	4,66	2,79	8,03
1981	100	46,26	39,45	4,32	2,49	7,48
1982	100	48,73	37,11	4,35	2,48	7,32
1983	100	47,43	36,68	4,58	2,54	8,78
1984	100	47,47	36,68	4,60	2,17	9,09
1985	100	46,49	37,13	4,61	2,21	9,56
Napływ do miast ze wsi						
1986	100	45,96	37,71	4,58	2,26	9,49
1987	100	45,40	38,12	4,47	2,21	9,81
1988	100	44,55	38,84	4,62	2,47	9,52
1989	100	44,73	39,03	4,20	2,23	9,80

cd. tab. 1

Lata	Ogółem	Utrzymujący się ze źródeł pozarolniczych		Utrzymujący się z rolnictwa		Utrzymujący się z niezarobkowych źródeł
		pracujący	utrzymywani	pracujący	utrzymywani	
1990	100	45,43	41,60	2,67	2,88	7,43
1991	100	42,97	43,99	0,92	1,04	11,08
1992	100	39,61	44,32	1,52	1,54	13,02
1993	100	38,96	43,15	1,34	1,58	14,97
1994	100	37,21	43,91	1,40	1,68	15,80
1995	100	36,85	43,71	1,49	1,44	16,51
1996	100	36,76	43,71	1,41	1,53	16,60
1997	100	37,77	43,22	1,42	1,44	16,15
1998	100	39,59	42,70	1,73	1,34	14,64
1999	100	37,73	40,80	1,55	0,46	19,47
2000	100	39,07	43,56	1,04	0,52	15,80
Napływ na wieś z miast						
1979	100	39,47	32,90	15,32	5,76	6,55
1980	100	39,25	32,56	15,06	5,90	7,23
1981	100	38,93	32,85	14,28	5,47	8,47
1982	100	42,09	31,94	12,49	4,46	9,02
1983	100	43,50	31,36	11,77	4,33	9,04
1984	100	43,26	31,56	11,63	3,95	9,61
1985	100	43,29	32,21	11,06	4,18	9,25
1986	100	42,27	33,00	10,73	3,95	10,04
1987	100	40,91	33,99	10,48	4,29	10,33
1988	100	40,47	34,65	10,22	4,40	10,26
1989	100	40,40	36,02	9,46	4,11	10,00
1990	100	38,86	38,18	7,31	6,28	9,37
1991	100	38,68	42,11	2,38	2,42	14,41
1992	100	32,91	42,06	4,58	3,59	16,86
1993	100	31,51	42,49	4,01	3,50	18,49
1994	100	30,78	43,93	3,95	3,33	18,00
1995	100	31,48	44,83	3,50	2,82	17,38
1996	100	31,83	45,17	3,20	2,44	17,36
1997	100	33,48	44,99	2,88	2,30	16,35
1998	100	34,41	44,95	3,43	2,28	14,92
1999	100	32,60	42,94	2,29	1,02	21,14
2000	100	34,89	45,24	1,75	0,98	17,13
Napływ na wieś ze wsi						
1979	100	27,64	32,59	21,97	13,94	3,87
1980	100	28,18	31,90	21,85	13,76	4,30

cd. tab. 1

Lata	Ogółem	Utrzymujący się ze źródeł pozarolniczych		Utrzymujący się z rolnictwa		Utrzymujący się z niezarobkowych źródeł
		pracujący	utrzymywani	pracujący	utrzymywani	
1981	100	30,60	31,92	20,71	11,64	5,13
1982	100	33,86	32,06	19,17	9,44	5,46
1983	100	34,05	31,30	18,96	9,77	5,92
1984	100	34,27	31,38	18,61	9,51	6,23
1985	100	33,71	31,90	18,15	10,00	6,24
1986	100	32,84	32,53	17,87	10,24	6,53
1987	100	32,23	33,00	17,66	10,42	6,69
1988	100	31,77	33,34	17,29	10,90	6,70
1989	100	32,47	33,87	16,79	10,22	6,65
1990	100	36,40	34,10	12,77	11,25	5,48
1991	100	39,20	40,95	4,66	4,13	11,06
1992	100	31,15	40,32	8,35	6,24	13,94
1993	100	28,48	40,97	7,94	6,39	16,22
1994	100	27,05	42,36	8,08	6,35	16,17
1995	100	26,96	43,46	7,95	5,60	16,03
1996	100	27,34	44,38	7,32	4,85	16,11
1997	100	29,19	44,01	7,30	4,85	14,65
1998	100	30,51	44,28	7,35	4,76	13,10
1999	100	27,48	42,33	5,36	2,78	22,06
2000	100	29,52	46,01	4,95	2,77	16,74

Źródło: Obliczenia własne na podstawie roczników demograficznych za lata 1980–2001.

Udział ludności utrzymującej się ze źródeł rolniczych w ogólnej liczbie ludności kraju (regionu) może być uznany za syntetyczny miernik rozwoju społeczno-gospodarczego. Kraje, w których udział ludności utrzymującej się ze źródeł rolniczych przekracza 50%, uznawane są obecnie za kraje słabo rozwinięte gospodarczo[10]. Polska do takiej kategorii krajów nie należy.

Z przedstawionych danych wynika, że w latach 1979–2000 ludność napływała głównie do miast. W latach 1979–1990 wśród napływających do miast, zarówno z miast, jak i ze wsi, przewagę liczebną posiadała ludność napływająca, pracująca, utrzymująca się ze źródeł pozarolniczych, natomiast w latach 1991–2000 wzrósł nieco odsetek ludności napływającej utrzymywanej ze źródeł pozarolniczych. W latach 1979–1990 ludność napływająca pochodziła przede wszystkim ze wsi. W miastach w olbrzymiej większości trafiała ona do pracy w nierolniczych działach gospodarki narodowej bądź też przechodziła na utrzymanie ludności pozarol-

[10] J.Z. Holzer, *Demografia*, s. 155.

niczej. Niewielka liczba napływających posiadała wówczas niezarobkowe źródło utrzymania. Migranci napływający na wieś pozostawali bądź stawali się w większości ludnością rolniczą. W latach 1991–2000 dość istotnie zmieniła się struktura ludności napływającej. Niewątpliwie związane jest to również ze zmniejszającą się liczbą ludności migrującej. W napływie do miast, zarówno z miast, jak i ze wsi, zmniejszył się procentowy udział ludności pracującej poza rolnictwem, a wzrósł jej odsetek na wsi oraz udział utrzymywanych ze źródeł pozarolniczych. Natomiast jeśli analizie podda się ludność napływową utrzymująca się z rolnictwa, to zauważa się zjawisko odwrotne. Ludność ta charakteryzowała się znacznie mniejszymi odsetkami w analizowanych kierunkach w porównaniu z ludnością napływową, utrzymującą się ze źródeł pozarolniczych (tab. 1.).

W latach 1979–2000 wśród napływających, zarówno do miast, jak i na wieś, przewagę liczebną posiadali utrzymujący się głównie z pracy. Była to w zdecydowanej większości ludność pozarolnicza, tak w miastach jak i na wsi.

Przedstawione powyżej zmiany liczebne znajdują niewątpliwie odzwierciedlenie w strukturze ludności napływowej. W napływie do miast zmalał udział procentowy utrzymujących się głównie z pracy, zarówno poza rolnictwem, jak i z rolnictwa. Natomiast na wsi zaobserwowano odwrotną prawidłowość. Dotyczy to również w szczególności kategorii utrzymywanych. Ogólny spadek objął zarówno ludność pozarolniczą, jak i rolniczą. Wśród napływających do miast zmniejszeniu uległ również odsetek utrzymujących się głównie z niezarobkowych źródeł. Na strukturę ludności pozostającej w miastach i na wsi wpłynęły różnicująco zarówno zmiany ogólnych rozmiarów, podstawowych kierunków, jak i zmiany źródeł utrzymania ludności napływającej.

Migracje ze wsi do miast są niewątpliwie często wyrazem dążenia ludzi do poprawy materialnych i niematerialnych warunków życia, trudnych lub niemożliwych do osiągnięcia w dotychczasowym miejscu zamieszkania. Dążenia takie narastają w miarę uświadamiania sobie przez ludność wiejską własnego położenia społecznego. Dlatego też młodzież, w poszukiwaniu lepszych warunków życia, najczęściej decyduje się na zmianę miejsca zamieszkania. Na przykład J. Witkowski odnosi się do ogólnego podziału czynników migracji ludności wiejskiej na „wypychające" ze wsi i „przyciągające" do miast. Do tych pierwszych zalicza się zazwyczaj niestabilną i nieracjonalną politykę rolną państwa, niski prestiż zawodu rolnika, uciążliwość pracy na roli, małe możliwości wyboru pozarolniczych karier zawodowych, niedorozwój infrastruktury technicznej i społecznej itp. Wszystko to składa się na trudne warunki pracy i życia na wsi, które uznane są jako istotny czynnik stymulujący odpływ ludności z rolnictwa i ze wsi do miast.

Z drugiej jednak strony istotne dla kształtowania ludności wiejskiej były również czynniki „przyciągające" do miast. Wśród nich najczęściej eksponuje się relatywnie korzystniejsze warunki i perspektywy życia w mieście. Jednak znacznie ważniejszym czynnikiem przez długie lata była ekstensywna gospodarka zaso-

bami ludzkimi w pozarolniczych działach gospodarki narodowej. Właśnie dlatego, mimo wieloletniego napływu ludności z rolnictwa i ze wsi, zapotrzebowanie na pracowników w regionach uprzemysłowionych, a zwłaszcza w aglomeracjach miejskich i przemysłowych wydawało się wciąż niezaspokojone[11].

O ile w latach powojennych odpływ do miast można było tłumaczyć głównie impulsami ekonomicznymi, o tyle później rosnącego znaczenia nabierały inne przyczyny. Według A. Stasiaka obok przyczyn ekonomicznych coraz większą rolę zaczynają odgrywać przyczyny (motywy) socjologiczno-psychologiczne. Łatwiejszy dostęp do nauki, kultury i usług wszelkiego typu, możliwość stosunkowo szybkiego awansu zawodowego i społecznego przy równoczesnym upadku prestiżu chłopa-właściciela ziemi. Przy przyspieszonym rozwoju gospodarczym lat siedemdziesiątych motywy te zwłaszcza dla młodzieży wiejskiej, a głównie dla młodych kobiet, stały się głównym motywem wielkich ruchów migracyjnych dekady lat 1971–1980[12].

Zaburzenia gospodarcze lat osiemdziesiątych, ograniczenie rozwoju budownictwa mieszkaniowego w miastach, jak również niepewność co do przyszłości wpłynęły na znaczne ograniczenie migracji wieś–miasto. Sytuacja uległa radykalnej zmianie dopiero w latach dziewięćdziesiątych, tj. w okresie dokonującej się transformacji ustrojowej i restrukturyzacji gospodarki.

4. Napływ ludności czynnej zawodowo według działów gospodarki narodowej w latach 1976–1989

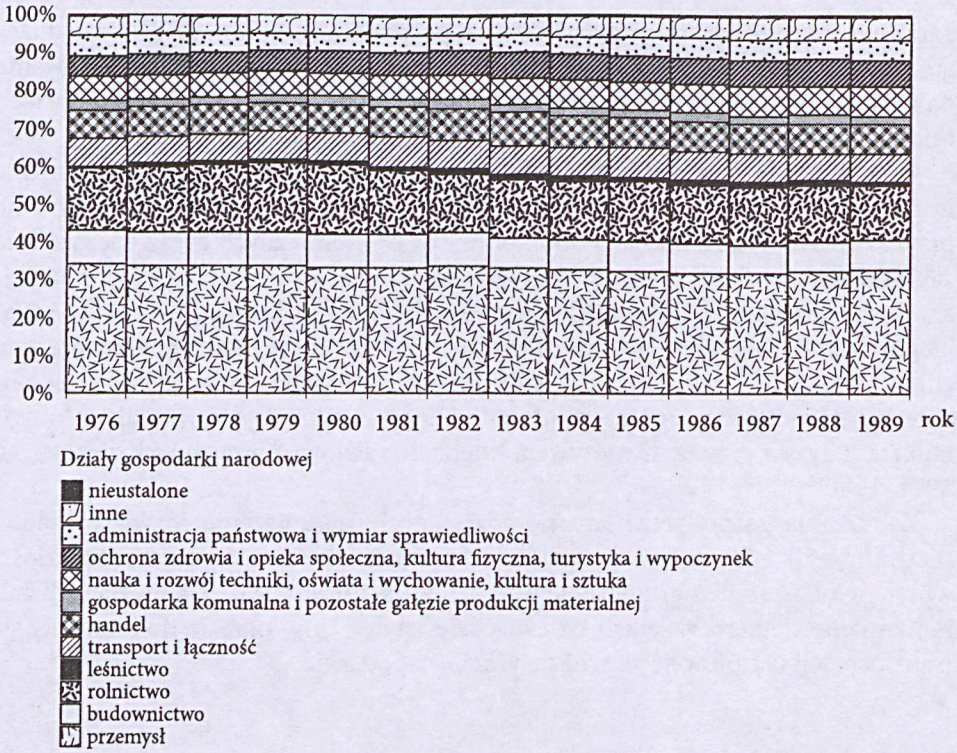
Przeobrażenia struktury społeczno-zawodowej ludności napływowej badane są przede wszystkim przez ocenę zmiany udziału zatrudnienia w trzech podstawowych sektorach gospodarki narodowej, a mianowicie: w rolnictwie i leśnictwie, w przemyśle i budownictwie, a także w sferze produkcji materialnej i usług niematerialnych.

W krajach słabo rozwiniętych gospodarczo udział zatrudnienia w rolnictwie i leśnictwie jest największy, natomiast w krajach wysoko rozwiniętych najmniejszy.

Struktury napływu ludności czynnej zawodowo według działów gospodarki narodowej w latach 1976–1989 przedstawiono na rys. 2–6. Stwierdzono, iż w całym analizowanym okresie znacznie więcej migrantów napływało do miast niż na wieś, z wyjątkiem takich działów gospodarki narodowej jak rolnictwo i leśnictwo. Do

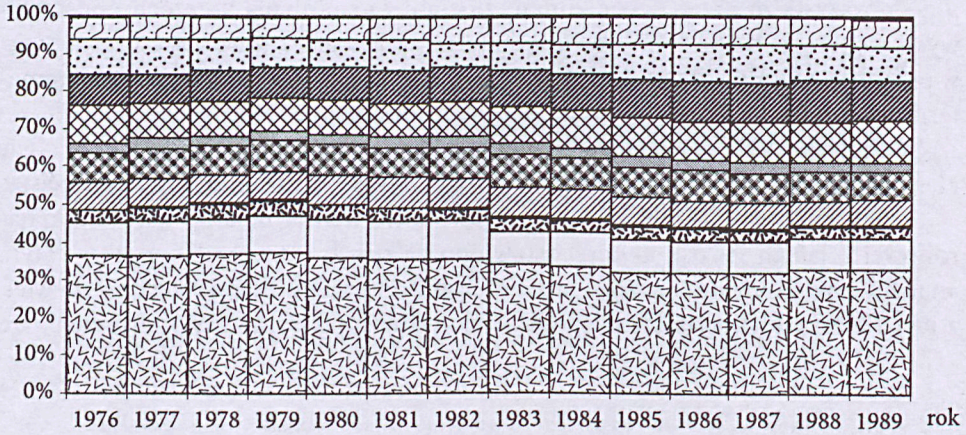
[11] Por. J. Witkowski, *Warunki życia a zamierzenia migracyjne młodzieży wiejskiej w Polsce*, w: *Wybrane problemy migracji*, red. J. Witkowski, Monografie i Opracowania, nr 309, GUS, Warszawa 1990, s. 137 i n.

[12] Por. *Migracje ze wsi do miast ze szczególnym uwzględnieniem lat 1979–1985*, red. A. Stasiak, „Studia" KPZK, PAN, t. XCVI, PWN, Warszawa 1990, s. 10.

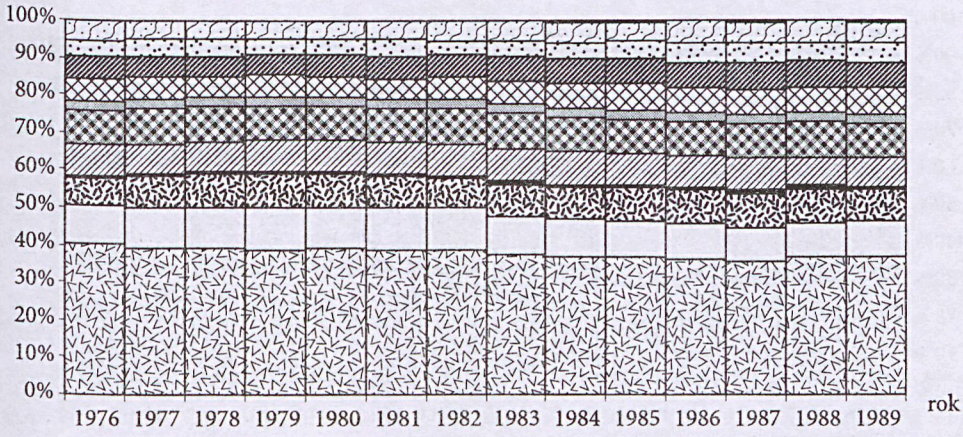
Rys. 2. Napływ ludności czynnej zawodowo według działów gospodarki narodowej w latach 1976–1989

Źródło: Opracowanie własne na podstawie roczników demograficznych za lata 1977–1990.

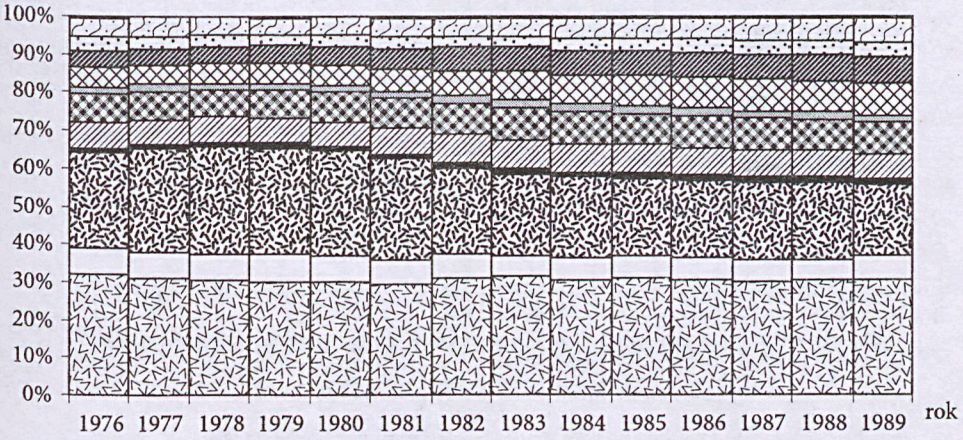
Rys. 3. Napływ do miast z miast ludności czynnej zawodowo według działów gospodarki narodowej w latach 1976–1989

Objaśnienia i źródło: Jak w rys. 2

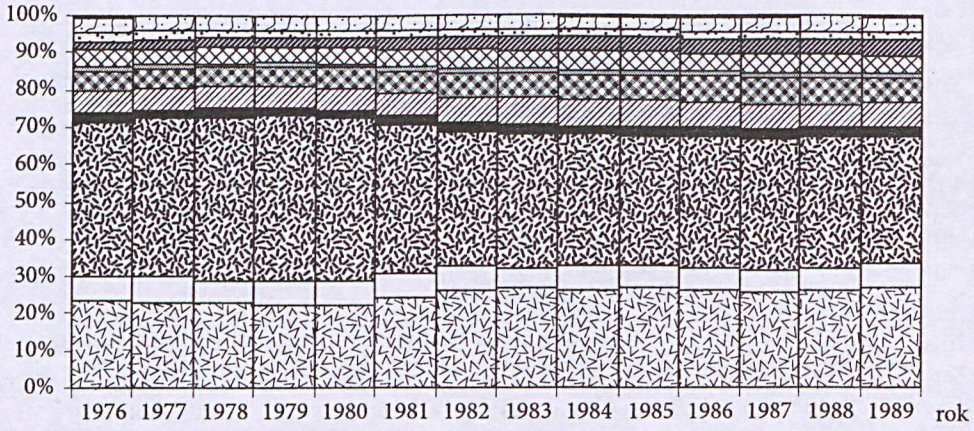
Rys. 4. Napływ do miast ze wsi ludności czynnej zawodowo według działów gospodarki narodowej w latach 1976–1989

Objaśnienia i źródło: Jak w rys. 2

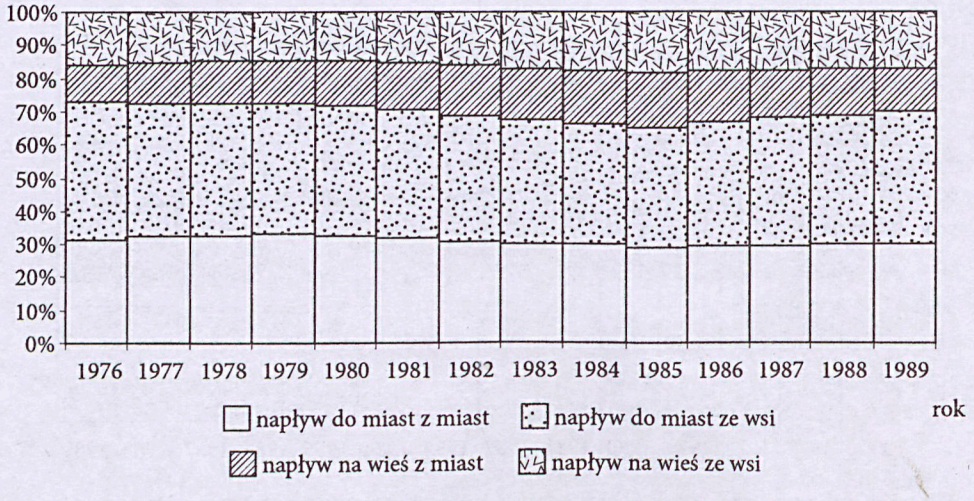
Rys. 5. Napływ na wieś z miast ludności czynnej zawodowo według działów gospodarki narodowej w latach 1976–1989

Objaśnienia i źródło: Jak w rys. 2

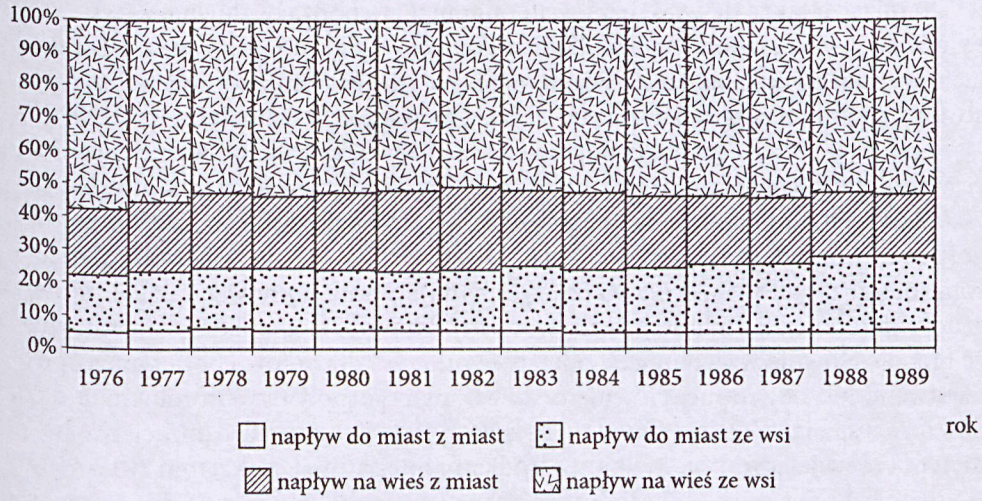
Rys. 6. Napływ na wieś ze wsi ludności czynnej zawodowo według działów gospodarki narodowej w latach 1976–1989

Objaśnienia i źródło: Jak w rys. 2

Rys. 7. Napływ ludności czynnej zawodowo do pozarolniczych działów gospodarki narodowej w latach 1976–1989

Źródło: Jak w rys. 2

Rys. 8. Napływ ludności czynnej zawodowo do rolnictwa w latach 1976–1989

Źródło: Jak w rys. 2

miast napływali przede wszystkim czynni zawodowo na wsi, z wyjątkiem trzech działów gospodarki narodowej: oświaty i wychowania, ochrony zdrowia oraz administracji państwowej i wymiaru sprawiedliwości. Także na wieś przybywała ludność pracująca na obszarze innych wsi. Odwrotną prawidłowość zaobserwowano w jednym dziale gospodarki narodowej, a mianowicie w ochronie zdrowia. Odsetki w poszczególnych kierunkach ruchu wędrówkowego według działu gospodarki narodowej kształtowały się na prawie identycznych poziomach w latach 1976–1980, natomiast w latach 1981–1989 uległy nieco zmniejszeniu. Wynika to ze spadku ogólnego natężenia ruchu wędrówkowego.

Z danych przedstawionych na rys. 7 wynika, że w analizowanym okresie największy odsetek zaobserwowano wśród ludności napływającej do miast ze wsi, która podejmowała pracę przede wszystkim w pozarolniczych działach gospodarki narodowej, tj. w przemyśle, budownictwie i handlu. Napływających do miast z miast było nieznacznie mniej w porównaniu z napływającymi ze wsi. Natomiast najmniejszy udział procentowy stwierdzono u ludności napływającej w dwóch pozostałych kierunkach ruchu wędrówkowego.

Napływ ludności czynnej zawodowo do rolnictwa w latach 1976–1989 przedstawia rys. 8. Analizując dane nie trudno zauważyć, że największy odsetek przemieszczeń przypada na ludność migrującą między wsiami. Natomiast najmniejszy udział posiadają migranci wędrujący z miast do miast. Taką prawidłowość zaobserwowano we wszystkich kierunkach ruchu wędrówkowego ludności napływającej ogółem w latach 1976–1989.

Do miast, a także na wieś, napływali migranci pochodzący głównie ze wsi. Tak było w większości działów gospodarki narodowej. Tylko do pracy w takich działach gospodarki, jak nauka i oświata, ochrona zdrowia oraz administracja państwowa, migranci pochodzili z innych miast, co jest sprawą zupełnie zrozumiałą.

Reasumując stwierdzono, iż migracje ludności w naszym kraju warunkują procesy społeczno-gospodarcze i ekonomiczne. Procesom tym towarzyszył w latach 70. odpływ siły roboczej ze wsi, tj. głównie z rolnictwa do pozarolniczych działów gospodarki narodowej, charakteryzujących się wyższą wydajnością pracy. Procesom migracyjnym w Polsce towarzyszyło kształtowanie się nowej, bardzo licznej grupy społecznej, tj. ludności dwuzawodowej. Ludność ta charakteryzuje się tym, że pracuje głównie w swoim gospodarstwie rolnym i dodatkowo poza tym gospodarstwem, lub odwrotnie, głównie poza własnym gospodarstwem rolnym, a dodatkowo u siebie. W Polsce powstała policentryczna struktura urbanizacji z rozwiniętym i rozwijającymi się wielkimi ośrodkami miejskimi. Dzięki temu zwiększały się rozmiary migracji ludności do tworzących się ośrodków miejskich i okręgów przemysłowych z regionów posiadających nadwyżki siły roboczej[13]. W latach 90. mamy do czynienia ze spowolnieniem procesów migracyjnych oraz z jakościowo odmiennymi cechami tych procesów w porównaniu z dotychczasową historią polskiej migracji [14].

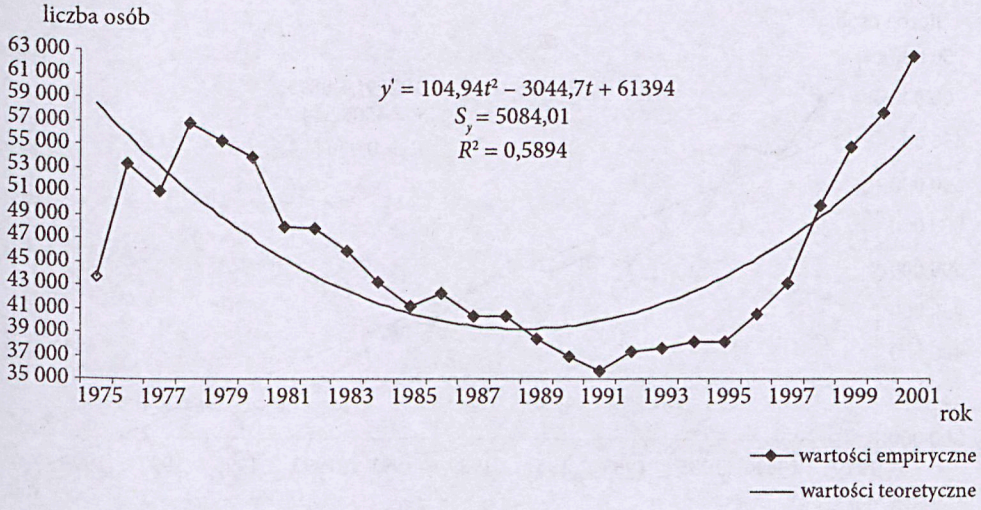
5. Tendencje zmian w ruchu wędrówkowym ludności napływającej

W toku dalszych rozważań podjęto próbę identyfikacji kształtu funkcji trendu ludności migrującej według wykształcenia, źródeł utrzymania oraz działów gospodarki narodowej (patrz rys. 9–14). W wyniku oszacowań różnych typów funkcji trendu i ich ocen za pomocą parametrów struktury stochastycznej, tj. S_y, R^2 stwierdzono, że najlepszymi aproksymantami trendu opisującymi zmiany w ruchu wędrówkowym ludności według wybranych cech społeczno-zawodowych i wykształcenia są funkcje: liniowa i wielomian drugiego stopnia.

Najlepszą aproksymantą funkcji trendu dla ludności napływającej ogółem według wykształcenia wyższego i podstawowego (łącznie z niepełnym podstawowym) okazała się parabola. Współczynnik determinacji dla napływających z wykształceniem podstawowym był wyższy o 30,58% od współczynnika determinacji dla napływających z wykształceniem wyższym. Średnio teoretyczna liczba ludności

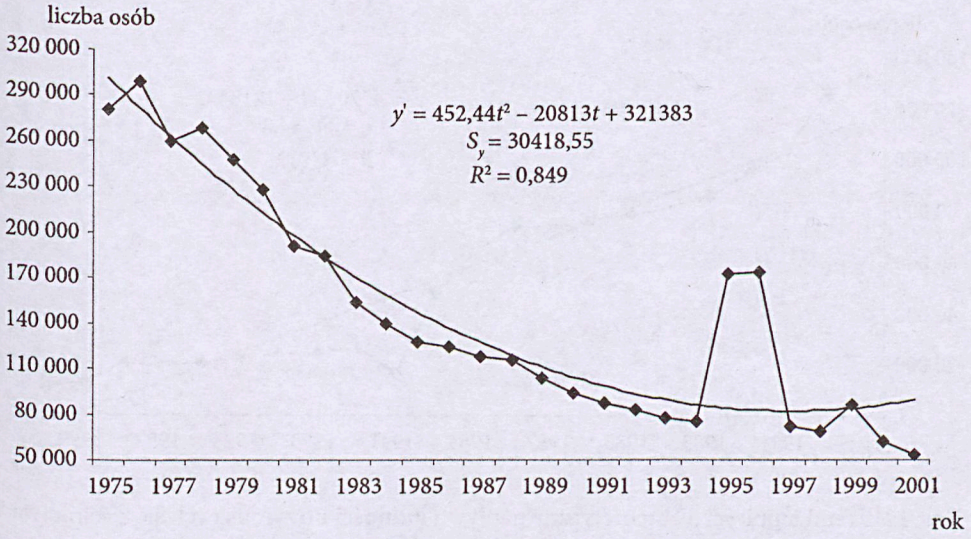
[13] M. Klimczyk, *Przepływy ludności ze wsi do miast w Polsce*, „Studia Demograficzne" 1975, z. 41, s. 113.

[14] Por. A. Helwich, E.Z. Zdrojewski, *Regres demograficzny a przemiany społeczno-gospodarcze w Polsce w latach 1980–2001*, „Polityka Społeczna" 2004, nr 7, s. 10–11.

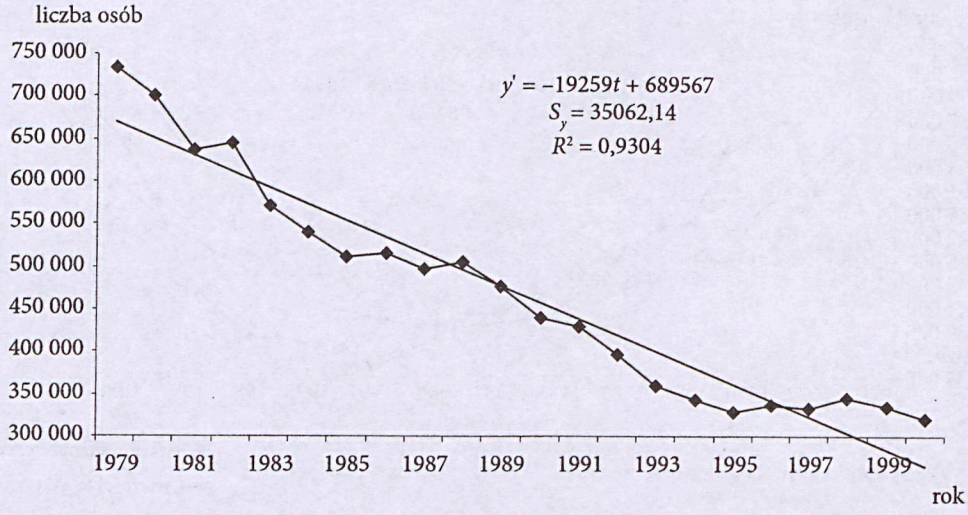
Rys. 9. Trend empiryczny i teoretyczny napływu ludności z wykształceniem wyższym w latach 1975–2001

Źródło: Opracowanie własne na podstawie roczników demograficznych za lata 1976–2002

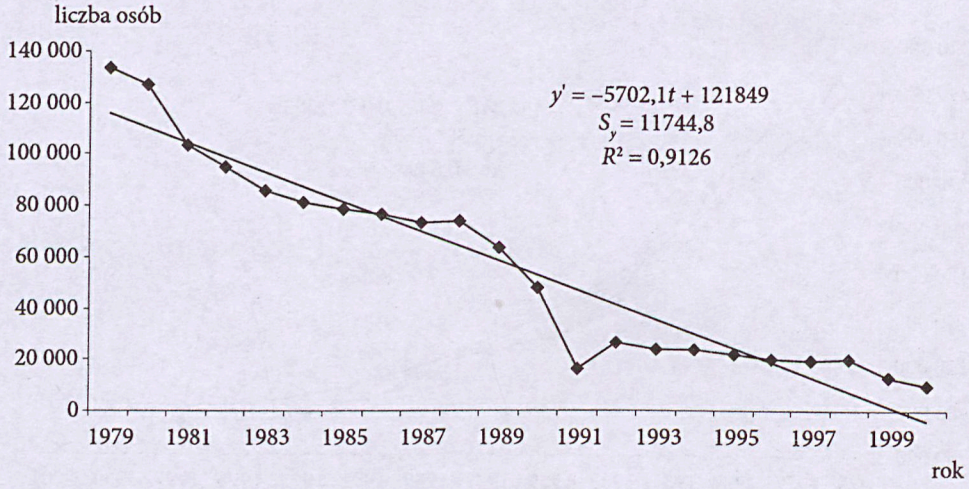
Rys. 10. Trend empiryczny i teoretyczny napływu ludności z wykształceniem podstawowym i niepełnym podstawowym w latach 1975–2001

Źródło: Jak w rys. 9

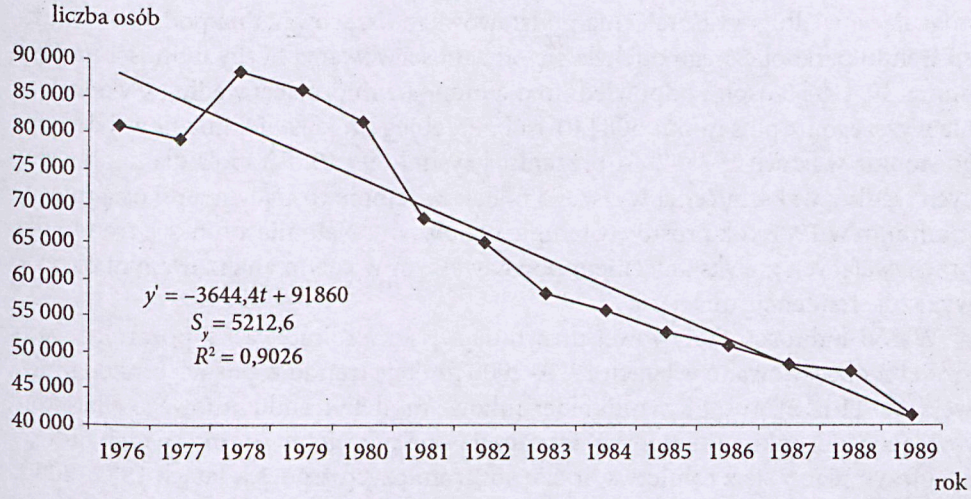
Rys. 11. Trend empiryczny i teoretyczny napływu ludności utrzymujących się z pozarolniczych źródeł w latach 1979–2000

Źródło: Opracowanie własne na podstawie roczników demograficznych za lata 1980–2001

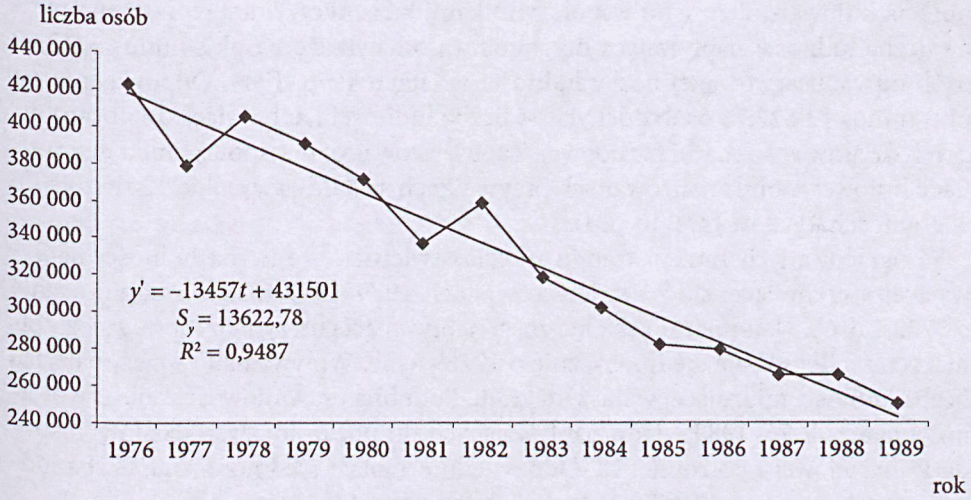
Rys. 12. Trend empiryczny i teoretyczny napływu ludności utrzymujących się z rolnictwa w latach 1979–2000

Źródło: Jak w rys. 11

Rys. 13. Trend empiryczny i teoretyczny napływu ludności czynnej zawodowo do rolnictwa w latach 1976–1989

Źródło: Opracowanie własne na podstawie roczników demograficznych za lata 1977–1990

Rys. 14. Trend empiryczny i teoretyczny napływu ludności czynnej zawodowo do pozarolniczych działów gospodarki narodowej w latach 1976–1989

Źródło: Jak w rys. 13

migrującej według wykształcenia podstawowego oszacowana na podstawie funkcji trendu parabolicznego odchyla się od zaobserwowanej liczby ludności na plus minus 30 418,55 osób i odpowiednio dla ludności migrującej według wykształcenia wyższego na plus minus 5084,01osób. Przebieg funkcji wielomianowej drugiego stopnia w latach 1975–2001 prezentują rysunki 9 i 10. Parabola dla napływających według wykształcenia wyższego maleje w tempie rosnącym a po osiągnięciu minimum w 1988 roku rośnie w tempie malejącym. Natomiast funkcja trendu dla przybywających z wykształceniem podstawowym w całym analizowanym okresie wykazuje tendencję malejącą.

Wśród ludności napływowej utrzymującej się z rolnictwa i z pozarolniczych źródeł zaobserwowano w latach 1979–2000 funkcję trendu w postaci funkcji liniowej (rys. 11 i 12). Współczynniki kierunkowe modelu trendu liniowego charakteryzują się kierunkiem ujemnym. Oznaczają one przeciętny roczny spadek ludności utrzymującej się z rolnictwa oraz z pozarolniczych źródeł w latach 1979–2000. Współczynniki determinacji kształtują się na bardzo wysokim poziomie zarówno dla ludności utrzymującej się z rolnictwa, jak i pozarolniczych źródeł.

Na podstawie uzyskanych wyników stwierdzono również, że najlepszą aproksymantą funkcji trendu dla ludności czynnej zawodowo napływającej do pozarolniczych działów gospodarki narodowej i rolnictwa w latach 1976–1989 okazała się funkcja liniowa z ujemnymi współczynnikami kierunkowymi. Średnio teoretyczna liczba ludności napływająca do rolnictwa odchyla się na plus minus 5212,60 osób od zaobserwowanej liczby ludności w latach 1976–1989. Odpowiednio na plus minus 13 622,78 osób odchyla się liczba ludności napływająca do pozarolniczych działów gospodarki narodowej. Zaobserwowano, że współczynniki determinacji liniowej w obu analizowanych przypadkach są bardzo wysokie. Kształtują się w granicach 91–93% (rys. 13 i 14).

Z oszacowanych funkcji trendu można stwierdzić, że liczba ludności napływającej utrzymującej się z rolnictwa w latach 1979–1999 malała średniorocznie o 5702,1 osób. Natomiast liczba ludności napływającej utrzymującej się z pozarolniczych źródeł malała średniorocznie o 19259 osób. Wpływa na to wciąż malejąca liczba ludności migrującej w naszym kraju. Podobną prawidłowość zaobserwowano w latach 1976–1989 wśród napływających do pozarolniczych działów gospodarki narodowej i do rolnictwa. Odpowiednio malała średniorocznie liczba ludności napływającej o 13 457 i 3644,4 osób (por. rys. 11–14).

6. Uwagi końcowe

Współczesna wiedza antropologiczna i historyczna upoważnia do twierdzenia, że migracje powinny być traktowane jako normalny, strukturalny element społeczeństw, towarzyszący ich historii, a w szczególności, że nie są one znakiem no-

woczesności, lecz raczej są wplecione w ramy społeczne i ekonomiczne ludzkiej organizacji[15].

Rozwój gospodarczy, a zwłaszcza jego oddziaływanie poprzez rynek pracy, jest jednym z ważniejszych czynników wpływających na występowanie migracji. Pod wpływem zapotrzebowania na siłę roboczą dokonują się trwałe bądź czasowe przemieszczenia z terenów, gdzie występują jej nadwyżki, na tereny, na których występują niedobory[16].

Przeprowadzona analiza ruchu wędrówkowego ludności napływającej według określonych cech społeczno-ekonomicznych pozwoliła na sformułowanie dość istotnych konkluzji. Po pierwsze, struktura wykształcenia salda migracji w przekroju wieś–miasto, podobnie jak tworzących je strumieni, jest pośrednia między strukturą charakteryzującą ludność wiejską i miejską. W wyniku ruchu wędrówkowego ludności napływającej między wsią i miastem pogarsza się struktura wykształcenia zarówno ludności wiejskiej, jak i miejskiej. Ze wsi odchodzi ludność stosunkowo lepiej wykształcona niż ogół ludności wiejskiej. W rezultacie niewielkim zmianom struktury wykształcenia ludności miejskiej towarzyszą większe od nich zmiany dokonujące się w strukturze charakteryzującej ludność wiejską.

Po drugie, dokonujące się przeobrażenia społeczno-gospodarcze oraz postęp techniczny i organizacyjny sprawiają, że stale wzrasta, nie tylko w miastach, ale i na obszarach wiejskich, udział procentowy ludności utrzymującej się ze źródeł pozarolniczych. Zauważalny stał się również przyrost ludności utrzymującej się ze źródeł niezarobkowych. Przyczyniła się do tego głównie upadłość wielu przedsiębiorstw i wymuszone tym zwolnienia grupowe, które stwarzały możliwość wielu pracownikom przechodzenia na wcześniejszą emeryturę. Ponadto niewątpliwie przyczyniają się do tego realizowane programy restrukturyzacji niektórych branż, uprawnienia przyznawane bezrobotnym w określonym wieku, wzrost liczby osób studiujących itp.

Nastąpiły znaczne zmiany w strukturze przestrzennej przemieszczeń ludności. Mimo że obszary wiejskie i ludność tam zamieszkała ponoszą największy ciężar przebudowy gospodarki, to wbrew przypuszczeniom nie zwiększyły się na wsi rozmiary odpływu ludności. Co więcej, tereny wiejskie stają się w coraz większej mierze celem osadniczym dla ludności miejskiej.

Migracje ludności w syntetyczny sposób odzwierciedlają to, co dzieje się w gospodarce i społeczeństwie w układzie przestrzennym.

Jedną z ważnych przesłanek wpływających obecnie na podejmowanie decyzji migracyjnych są warunki życia, które są bardzo zróżnicowane w skali międzywojewódzkiej i wewnątrzregionalnej. Dla ludności osiągającej wyższe dochody ważną

---

[15] Lucassen J., L. Lucassen, *Migration, Migration History, History. Old Paradigms and New Perspectives*, Peter Lang AG/European Academic Publishers, Berne 1997, s. 9–10.

[16] T. Stpiczyński, *Wewnętrzne migracje ludności w latach zmiennej dynamiki rozwoju gospodarczego Polski*, „Studia Demograficzne" 1987, nr 2 (88), s. 177.

rolę w wyborze miejsca zamieszkania pełni jakość środowiska naturalnego, społecznego i bezpieczeństwo. Skoro jednak większość rodzin w Polsce osiąga obecnie niewielkie dochody, a są to głównie osoby z niższym wykształceniem, przemieszczenia takie będą ograniczone tak długo, aż nie wzrosną dochody[17]. W najbliższych latach nie należy się spodziewać wielkich inwestycji, które mogłyby wywierać wpływ na mobilność terytorialną ludności w Polsce.

W mobilności przestrzennej można dostrzec drastyczne obniżenie intensywności wędrówek wewnętrznych. Liczba zmian miejsca pobytu osiągnęła tak niski poziom w 2001 roku, tj. 9,5 na 1 tysiąc mieszkańców, że migracje mogłyby być prawie wyłącznie przypisane pewnym fundamentalnym, choć rzadkim zmianom w życiu rodzinnym jednostek (np. zawieraniu albo rozpadowi małżeństwa). Świadczy to, że po blisko 15 latach transformacji mobilność przestrzenna ukształtowała się na poziomie „społecznie możliwego" minimum. Zjawisko to odnosiło się szczególnie do wędrówek między obszarami wiejskimi a miejskimi. Pomimo ciągle relatywnie wysokiego udziału populacji wiejskiej (ok. 38%[18]) liczba ludzi przenoszących się do miast była nie tylko bardzo niska (92 tysiące lub 6,2 na 1 tysiąc[19]), ale wręcz niższa niż liczba osób przenoszących się z miast na wieś[20].

Bibliografia

Helwich A., Zdrojewski E.Z., *Regres demograficzny a przemiany społeczno-gospodarcze w Polsce w latach 1980–2001*, „Polityka Społeczna" 2004, nr 7.

Holzer J.Z., *Demografia*, PWE, Warszawa 2003.

Klimczyk M., *Przepływy ludności ze wsi do miast w Polsce*, „Studia Demograficzne" 1975, z. 41.

Korcelli P., Gawryszewski A., Potrykowska A., *Przestrzenna struktura ludności Polski. Tendencje i perspektywy*, „Studia" KPZK, PAN, t. XCVIII, PWN, Warszawa 1992.

Lucassen J., Lucassen L., *Migration, Migration History, History. Old Paradigms and New Perspectives*, Peter Lang AG/European Academic Publishers, Berne 1997.

Migracje wewnętrzne ludności, NSP 2002, GUS, Warszawa 2003.

Migracje ze wsi do miast ze szczególnym uwzględnieniem lat 1979–1985, red. A. Stasiak, „Studia" KPZK, PAN, t. XCVI, PWN, Warszawa 1990.

Okólski M., *Demografia zmiany społecznej*, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa 2004.

[17] W. Rakowski, *Zmiany w strukturze przestrzennej migracji ludności Polski w latach 1989–1994*, w: *Przemiany społeczno-ekonomiczne Polski w układzie przestrzennym w latach 1989–1994*, red. W. Rakowski, „Monografie i Opracowania" nr 411, SGH, Warszawa 1997, s. 88.

[18] Od 1989 roku nastąpiła stabilizacja na poziomie ok. 38%.

[19] Dla przykładu w latach 1971–1980 roczny współczynnik był ponad trzy razy wyższy i wynosił 20,7 na 1 tysiąc.

[20] Por. M. Okólski, *Demografia zmiany społecznej*, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa 2004, s. 268–269.

Rakowski W., *Zmiany w strukturze przestrzennej migracji ludności Polski w latach 1989–1994*, w: *Przemiany społeczno-ekonomiczne Polski w układzie przestrzennym w latach 1989–1994*, red. W. Rakowski, „Monografie i Opracowania" nr 411, SGH, Warszawa 1997.

Rocznik Demograficzny za lata 1971–1978 i 1980–2002, GUS, Warszawa.

Rosner A., *Mobilność przestrzenna a kształtowanie się struktur społeczno-demograficznych*, „Wieś i Rolnictwo" nr 3 (48), 1985.

Stpiczyński T., *Wewnętrzne migracje ludności w latach zmiennej dynamiki rozwoju gospodarczego Polski*, „Studia Demograficzne" 1987, nr 2 (88).

Studia nad migracjami i przemianami systemu osadniczego w Polsce, red. K. Dziewoński i P. Korcelli, PAN, Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania, Prace Geograficzne nr 140, Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk, Łódź 1981.

Wełpa B., *Migracje i niektóre ich aspekty demograficzne*, „Studia Demograficzne" 1974, z. 38.

Wierzchosławski S., *Wielodyscyplinarność i interdyscyplinarność badań zjawisk demograficznych*, „Studia Demograficzne" 1988, nr 4 (94).

Witkowski J., *Warunki życia a zamierzenia migracyjne młodzieży wiejskiej w Polsce*, w: *Wybrane problemy migracji*, red. J. Witkowski, Monografie i Opracowania, nr 309, GUS, Warszawa 1990.

Witkowski J., *Zachowania migracyjne ludności w nowych warunkach społeczno-ekonomicznych w Polsce*, „Studia Demograficzne" 1991, nr 2 (104), s. 91.

Zdrojewski E.Z., *Wpływ migracji definitywnych na przyrost rzeczywisty i zmiany struktur ludności w Polsce w latach 1975–1996*, Politechnika Koszalińska, Koszalin 2000.

TRANSFORMATIONS IN THE SOCIO-ECONOMIC STRUCTURE OF MIGRATING POPULATION IN POLAND IN THE YEARS 1975–2001

Summary

Out of all demographic processes migrations of the population react most quickly and most strongly to changes in socio-economic conditions. The size of migrations changes along with fluctuations in the economy. Business cycles influence the volume of migrations in different ways, however a decisive condition is how they influence the confrontation of positive and negative factors in the places of origin and destination. In the periods of economic revival the flows of people between regions and those from the country to the city were more intense while in the periods of stagnation or economic recession the intensity of migrations decreased and its patterns changed.

The paper makes an attempt to answer the questions posed at the beginning. Appropriate selection of sources and methods of analysis facilitated full accomplishment of research tasks. Generally, it can be stated that:

- in the inflow there was twice as big share of migrants with tertiary education than those with post-secondary education in the years 1975-2001 and a considerable dominance of people with post-elementary education; in the inflow to towns there was observed a bigger share of people with tertiary and post-secondary education and a much smaller number of migrants with other kinds of education, apart from basic vocational education; as regards rural areas majority of migrants from the cities were people of relatively higher general qualifications, i.e. with tertiary, post-secondary and secondary education;
- in the years 1979-2000 the inflowing population was dominant, both from cities and villages, who earned their living outside agriculture; in the inflow to cities the per cent share of those whose

source of maintenance was mainly work, both outside agriculture and from agriculture, declined; on the other hand a reverse regularity was observed in the inflow to the country;
- people migrating into the cities in the years 1976-1989 took up jobs first of all in industry, construction and trade; whereas those flowing into the country found jobs in agriculture, industry and construction; in all the sectors of national economy, except agriculture and forestry, the inflow to cities was bigger than the inflow to the country;
- the best approximants of the trend which describe changes in migration of the inflowing population according to their socio-economic features are linear functions and second degree polinominal.